

Васко КОСТИЋ

СТАРИ БОКЕЉСКИ ПРОПИСИ

Једна од најзначајнијих и најдуготрајнијих друштвених, полтичких, војних и правних средњевјековних институција на нашим просторима је Михољски збор. Назив му је определијелила Немањићка царска ларва на Превлаци Архангела Михаила и Крсна слава династије Немањића. За разлику од других знаменитих зборова (Паштровски, Црногорски, Грбаљски), Михољском збору није назив по територији на којој је дјеловао, али је територија (Превлачка метохија) поистовјеђивана са Михољским збором. Чак и само Превлачко Светилиште. Тако и Младен Црногорчевић, који је први написао дјело о Превлаци, још у XIX вијеку, дао му је наслов: МИХОЉСКИ ЗБОР У БОЦИ КОТОРСКОЈ.

Михољски збор је настао истовремено са настанком прве Зетске епископије на Превлаци. Био је њен чувар не само током трајања епископије и митрополије, него чувар православља и немањићке традиције кроз све ратне буре и окупације до стварања прве Југославије. По уништењу Превлачког Светилишта, 1452. г. сједиште Михољског збора је пренесено у Кртоле, али је главно Зборно мјесто и даље остала Превлака. Имала је своја знамења, СВЕТОСАВСКИ КРСТ И ЛАВАРУМ, који се тако називају јер традиција каже да су израђени по непосредним упутствима Светог Саве. Под тим знамењима је Михољски збор одржавао саборе, дочекивао владике, одлазио у бојеве и на параде. Тако је, уз превлачке симболе и дух који зрачи из овог Светилишта, одржан континуитет овог манастира до данашњих дана.

Са Михољским збором је морао сваки рачунати, па у његове заслуге спада и висок степен аутономије коју је имала православна Епископија и Митрополија читаво вријеме свог постојања. Чак и дуго касније, Михољски збор је самостално уређивао многе унутрашње послове. Сачуван је један његов законик и из 19. вијека, чији оригинал дајемо у прилогу.

За историјске, правне и социолошке науке, односно за проучавање развоја друштвених односа, веома су важни документи који су у прошлим временима регулисали понашања људи. То може послужити и за утврђивање степена цивилизацијског успона у одређеним фазама дру-

штвеног развоја. Поготово је важно указати на такве документе који се налазе у приватном власништву, јер се не зна за њих, а недоступни су истраживачима. Архивистички нису обрађени нити су адекватно заштићени од пропадања и нестајања на друге начине. Има неколико докумената из Кртола и Луштице који чине “Мале законике Михољског збора”. Неки се односе на читав Михољски збор (Кртоли и Луштица), а неки посебно за Кртоле или посебно за Луштицу. Када би се објединили, добили би нешто слично “Грбаљском законик у”, који је такође резултат обједињавања обичајних и локалних прописа, са елементима Душановог законика. Само што су, за разлику од законика Михољског збора, Душанов и Грбаљски законик добро познати и ван граница наше земље. Овом приликом указујемо на докуменат од 1. априла 1849. г. поред осталог и због јубилеја 150 година од његовог доношења, којег смо назвали „Мали законик Михољског збора“ (прилог 1.).

Докуменат је важан из више разлога.

Прво, он показује да су и после 1825. г. Луштица и Кртоли остали и даље тијесно повезани. Наиме, поп Саво Накићеновић је (у антрополошкој студији “Бока”) означио 1825. као годину разбијања Михољског збора раздвајањем Луштитчког полуострва у двије административне цијелине, засебне општине: Луштитчку и Кртољску. Докуменат је у суштини наставак традиције Михољског збора, макар га сачињавале двије општине. То доводи до недоумице да ли је правилно сматрати 1825-у, годином престанка дејства, утицаја и значаја Михољског збора?

Друго, на документу су један до другог печати Кртољске и Луштитчке општине, исте величине и истог облика са ликом Архангела Михаила, заштитника Михољског збора. На оба печата идентичан дио текста гласи: *Comvnita s. Mickel...* Различити су само наставци. На првом је *...d Krtoli*, а на другом *...d Lvstisa*. Из овог се види да се не ради само о наставку духовне традиције Михољског збора него и Михољске комуне Архангела Михаила, боље познате као Светомихољска метохија.

Треће, докуменат је карактеристичан примјер рјешавања добросусједских, односно друштвених односа на самоуправни начин, без ослонаца на државне законе. Није ријеч о рјешавању *сјорова* него *односа* као превентиве да се спорови не појаве.

Четврто, докуменат је донесен почетком 1849. г. што је непосредно након смиривања ситуације бурне 1848. г. и закључака Прчањске скупштине. Иако на овај докуменат Прчањска скупштина није директно утицала, имала је одјека. Барем у тој мјери да се нова зла избјегну и да се прискочи у помоћ браћи у невољи. Законик је обухватио 4 разнонордне теме: од заједничке одбране у случају опасности, преко услова трговине, до санкција у случају да неко запроси а не ожени дјевојку.

Пето, из документа видимо ко је све тада у Кртолима и Луштици био главар, и у којој улози, што је важно за разне сврхе. Нарочито садашњим генерацијама да сазнају ко су им били преци. Зато ћемо овдје преијети све податке о именима. Присутних је било 30 главара, мудрих стараца и других најистакнутијих домаћина. Свима су наведена имена и презимена, а већини и очева имена, као и у ком својству присуствују, односно које село представљају. Чудно је да међу присутнима и потписницима нема свештеника, иако су се, уз председника општине, свештеници тада највише питали. Чудно је и да нема представника Љешевића, који су од Кртола одвојени 1865. г. (како је забиљежио поп Саво Накићеновић). Заступљено је 6 кртолских села и 6 луштитких, а Крашићи су наведени као седмо луштитчко село.

Докуменат је на италијанском, тешко читљивим рукописом, а испод мјеста и датума, почиње овако:

Presenti (присутни)

Il Sindaco Comunale di Cartolli (председник општине) Андрија Барбић.

Il Vice Sindaco (потпредседник) Јоко Ђуров Старчевић.

Capì Vila (главари села)

Перо Ников Вулевић	за Радовиће,
Иво Војинов Костић	за Гошиће,
Вуко Вукошић	за Никовиће,
Иво Јовов Ивошевић	за Миловиће,
Станко Ђуришић	за Богишиће и
Васо Мештровић	за Ђурашевиће.

Vecchiardi (угледни, уважени или мудри старци)

Лазо Клакор	за Ђурашевиће,
Стијепо Јокић	за Богишиће,
Андрија Русовић	за Радовиће,
Вуко Ивов Барбић	за Никовиће,
Станко Лазов Миловић	за Миловиће и
Лазо Лакичевић	за Гошиће

Il Sindaco Comunale di Lustizza, Јован Маровић.

Il Vice Sindaco, Грегор Сетенчић

Capì vila

Јоко Паландачић	за Бабунце,
Димитрије Ђурђеновић	за Бргуле,

Марко Маровић	за Радованиће,
Јован Урдешић	за Мркове,
Гаврило Калуђеровић	за Клинце,
Иво Митровић	за Забрђе и
Иво Францесковић	за Крашиће.

Vecchiardi
 Игњатије Русовић,
 Филип Трипчевић,
 Иво Мориц,
 Лазо Поповић,
 Косто Кршанац,
 Саво Стојковић и
 Иво Стјепов Славовић.

Луштичким мудрим старцима није записано које село заступају.

У горњим списковима, све што је овдје написано на српском, преведено је са италијанског оригинала. Ко не познаје луштичка презимена не би се могао снаћи да их коректно преведе из нечитког рукописа. Овдје смо их дали за будуће истраживаче. Законик садржи само 4 одредбе, прилично опширно образложене. Према данашњем законодавству то изгледа мало, али због тога га не би требало омаловажавати. Сјетимо се да је први црногорски законодавни акт имао свега 6 чланова. Била је то *Сџеџа*, донесена и потписана на Збору црногорских главара 6. августа 1796. последије побједи на Мартинићима.

Читав текст Законика овдје не можемо пренијети, како због ограниченог простора тако и због могућности да га дамо само у слободном преводу. То за науку није довољно, али је корисно указати на његово постојање.

На крају текста поново је попис свих имена “са крстом” у значењу потписа. Записник је водио и као записничар потписао нотар Ottavio Vida.

Мјесец дана након усвајања „*Малоџ законика Михољскоџ збора*“, за Кртоле и Луштицу, 3. маја 1849. донесен је још један пропис, али само за Кртоле. Писан је старом ћирилицом. За разлику од заједничког Законика за Кртоле и Луштицу, чије су одредбе опширније, у овим кртољским прописима одредбе су локалног значаја, а врло су кратке, па их можемо пренијети. Зато ћемо овдје избјећи имена, у корист садржаја. Утолико прије што се углавном понављају имена Кртољана (не и Луштитана) из заједничког законика. Да би било приступачније читаоцима, овдје смо тешко читљиви рукопис превели на савремени језик, писмо у потпуно-

сти, а изразе, због њихове занимљивости, само колико је потребно да се текст разумије:

У комун од Карѿола на 3. мађа 1849. кайейѿан Андрија Барбић и њежови људи и оѿићи Карѿолани уједно дожоворно данас заѿисујемо кайейѿана од цивилке су ѿридесейѿ и шесѿи дружијех Карѿолана.

Слиједи име капетана Пура Лакичевића и још 40 (а не 36) имена, а затим се текст наставља:

Давамо цијелу слободу кайейѿану од цивилке којему би суминао (одвојио се) од њежове комѿаније да не би био с дружином њежовом, да буде глобљен каранѿина 30 (дана изолације, затвора). - .

У ѿолико ако би се који комуница (сувласник заједничког сеоског имања -комунице) нашо да не би ѿслушао кайейѿана ђе му се нареди и буде авизан (обавијештен) а неђе ѿслушаѿ, сѿављамо ѿиенв (пенала, казне) илиѿи глобе фиорина 10.

У ѿолико ко се нађе на воде ђе се ѿоји живо (стока) да ѿере робу, ѿлаѿиће у цркве свијеђа воѿѿаније лиѿру у иѿѿе цркве ђе су воде.

У ѿолико који се нађе да ѿсује људе илиѿи ѿоѿиѿене жене, међа ѿиене фиорина 10.

У ѿолико који се нађе да чува (стоку) у ѿуђе жајеве илиѿи ѿуѿави (жази) ѿреко земаља даѿѿере жиѿѿа, ѿиене каранѿина 30.

Који се нађе у врело на Какараѿ да ѿоји живо ниже кућв Русовића да ѿлаѿи ѿиене лиѿру свијеђа у Г-ђе (црква Свете Госпође).

Који се нађе у ѿуђе инѿраде да бере ѿраву илиѿи краде инѿраде (пољопривредни род) илиѿи врѿѿе (баште) илиѿи красѿи ѿуђе смокве иѿи ђрожђе и сваке фруѿѿе (вође) сѿављамо ѿиене илиѿи глобе фиорина 1 у касу црковну.

Слиједи име капетана Андрије Барбића, а затим и имена још 19 потписника “крстом”. Након тога је још једна одредба, по свему судећи прије потписа заборављена:

Забрањују Кочиѿића и Пониѿу од Грабовца и Под раван, (топоними на обали отвореног мора) ко се нађе да бере дрва, ѿиене да ѿлаѿи фиорин 1. И Доња банда, сву до Тоѿлиѿа (топоними према Солиотком пољу) ѿиене фиорин 1.

У документационој заоставштини протопопа Ника Костића¹ сачуван је низ занимљивих докумената, старих преко стотину година. Посебну пажњу привлачи необични „Мали законик Михолског збора за Кртољску општину“, од 13. октобра 1872. заведен под бројем 415 (прилог 2). Писан је ћирилицом. Један је од ријетких докумената из тог доба у којем

¹ Породични архив Васка Костића

је попис свих тадашњих сеоских првака, осим свештеника. Није дуг, па га можемо пренијети у цјелини:

У уреду Ойћинског ујравишељсѣва. Присујни долеојѣисани.

Сагласно договорисмо се да усѣановимо неке начине реда како имају унајријед ѣосѣојати у нашој ойћини шѣо се ѣиче ношње и одије-ла женскога — за које усѣановљавамо следеће

- 1. Да се нема везѣи, ѣ.ј. женска кошуља низ ѣрса ни никуда, ни са свилом ни с чим ѣод глѣбом од фиѣрина 5,*
- 2. брдске чараје да се немају више ѣлесѣи негѣ ко их има да се имају додријеѣи, а унајријед да се немају ниѣошѣо најравља-ѣи ѣод глѣбог фиѣрина 5,*
- 3. дара изван кућних ѣријаѣеља да се нема дариваѣи у вријеме свадбе,*
- 4. ојјељаче и ћилме да се немају масѣиѣи у никакву боју шарену унајријед чиниѣи, а оно шѣо се данас има нека се додере,*
- 5. ѣокривачи да се наемају масѣиѣи.*

Накнадно је додато: Сувише усѣановисмо да се немају најрављаѣи клобуки (шешири) од сламе у овој ойћини негѣ ко хоће да носи нека носи кујѣвне — ѣод глѣбом фиѣрина 8.

Слиједе потписи или “крст” неписмених:

Начелник Јоко Бујеновић,

присједник Шѣиро Ивошевић,

вијећници и главари: *Иво Илије Дубравчевић, Шѣиро Сѣарчевић, Драгѣ Лакичевић, Вуко Вукошић, Буро Миљешковић, Буро Сѣеѣић, Сѣанко Буришић, Нико Шѣеѣаничић, Перо Барбић, Васо Клакор, Сѣије-ѣо Русовић, Иво Перов Перичић, Марко Буров Косѣић, Нико Мешѣро-вић, Илија Мешѣровић, Марко Франовић, Нико Никейић, Иво Буро Јан-кова Анѣовић, Јоко Ников Кикановић и Јоко Перов Радиновић.*

Загонетно је што је овакав пропис уопште донесен. По тачкама 3, 4. и 5. могло би се закључити даје разлог присиљавање мјештана на скромност и штедњу. Међутим, по тачкама 1. и 2. и додатној ненумерисаној тачци, не би се то рекло. Поготово зато што су само те тачке санкцио-нисане. Ако се подсјетимо да се баш у то вријеме почела развијати профе-сионална мануфактура и мала индустрија у Котору, могло би се посумња-ти на корумпираност неких главара. То поткрепљује чињеница да међу потписницима нема свештеника, а у то вријеме их је у Кртолима било три. Они су били најважније личности у сеоским општинама. Без њихо-вог учешћа, потписа и благослава није се ништа одлучивало. Њихов изо-станак је знак да са таквом одлуком нису били сагласни.

Achum null' Ufficio Sindacale
Cartella di 1.° Aprile 1849.

Presenti

Il Sindaco Comunale di Cartella S. Andrea Barbich

Il Vice Sindaco S.occo Giovanni Stacovich

Capi Villa

- L. Sig.° Piero Mior Vullerich di Padonich
 1.° No. Vorn Coshich " Goprich
 1.° Vucco Vucovich " Miorich
 1.° No. Vorn Vucovich " Miorich
 1.° Harris Givovich " Bogovich
 1.° Sapo. Miorovich " Givovich

Vestiboli

- L. Sig.° Sajo Clacor di Givovich
 1.° Sajo Givovich " Bogovich
 1.° Andrea Givovich " Miorich
 1.° Vucco Vorn Barbich " Miorich
 1.° Harris Sajo Miorich " Miorich
 1.° Sajo Miorich " Goprich

Il Sindaco Comunale di Sestizza S. Giovanni Miorich

Il Vice Sindaco Gregorio Miorich

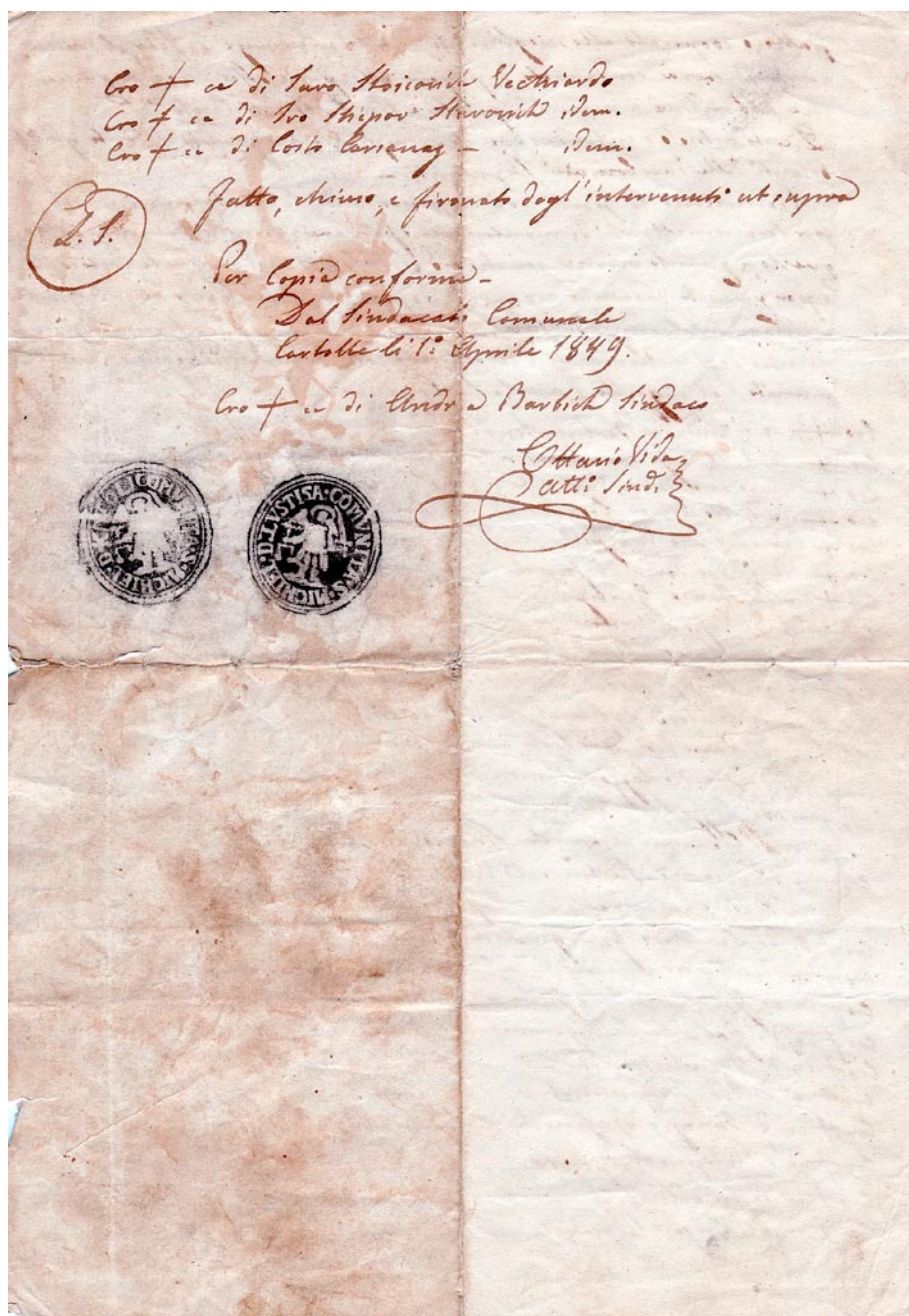
Capi Villa

- L. Sig.° Vucco Salomonic di Babunzi
 1.° Sajo Givovich " Bogovich
 1.° Harris Miorich " " Bogovich
 1.° Giovanni Miorich " " Bogovich
 1.° Gabriele Calabronich " " Clinci
 1.° No. Miorich " " Zaborich
 1.° No. Miorich " " Goprich

Vestiboli

- L. Sig.° Sajo Givovich
 1.° Sajo Givovich
 1.° No. Miorich
 1.° Sajo Givovich
 1.° Sajo Givovich
 1.° No. Miorich

Espandosi quindi in convocare li sopra indicati rappresentanti le due Com.
 in limitrophe di Cartella, e Sestizza ad oggetto di rinviare, e convalidare in mag.
 giornalmente i sacri loro diritti di fruttuosa accordo, di amore, e per garantirmi

1872.

У Уреду Оштинске Управителства
Криволе дне 15 Октобра 1872
Присудили Говорозиваши.

Согласно договориса се да установе по
неке парцеле и реке како имају у напреду
по својој у самој Оштини и на свим
намет о сфера франкоза — За Које устан
новљамо Службу —

- 1^о Дале нема безвине и ј. Франкоза Који
ниш неће ни никуда ни са свимом ни
нишним изгубом од фран. 5.
- 2^о Франкоза да се немају нишним
неко кој има да се имају де у пред
а у напреду да се немају нишним на
вјам — изгубом од фран. 5.
- 3^о Дале ишван Кутелна Франкоза да се
нема да се имају у Франкоза Службу
- 4^о Франкоза и Франкоза да се немају
намет и нишним Соју Марку
у напреду нишним, а оно што се да се
има некако да се —
- 5^о Франкоза да се немају нишним —
За Које се Франкоза се Кривома
и Франкоза —
+ Франкоза Јоке Франкоза Франкоза

+ *Rana major* *Stor-bult* *St. pr. St. pr.*
+ *The* *Senia* *Gysprebult* *id*
St. pr. St. pr.

договорились

+ Pres. Pyronith to per. by Smith.

+ *Agro. pyramidalis* 1
+ *Agro. nivalis* 1

+ Hypo Cerevit

1. *Hydro*
1. *Caranthe* *Hyprunith*

+ Niko Levaniza

1. Перечислите

+ Das Kraken

✓ Currier Pyro built

1. The Hepot. Hepirid

1. *napas* *hypob* *collemb*
1. *kuke* *Meu* *poluit*

+ *Trine Neesota polia* & *Trilap Cera hymelithe*

+ *Bankia* *spanolensis* *Com. torquatus*

+ Napko *Opasnowski*
+ Kiko *Nikita with Toubay. Microlythe*

+ The Gymn. Sankhe Amnolok, Thubpa, Khasi, Khasi

+ Lake Huron, Keweenaw Peninsula, Tenthredinidae

+ To the Hon. Secy. of the Navy, Washington

Miss Ransom
The rectory
St. Anne's

Губіе усмолитице дасе не нази напре
војани Касути / не сајури / од Гроне
у овој оштині немо Кожіте заједі наші
... Меліа пош Куповне — од Гроне
од Гроне — 8 —

Печати Михольског збора са ликом св. Архангела Михаила

Кртољски печати

Луштички печати